

Plantin en de boekdrukkunst

Ten behoeve van de reclamefolder voor Gembo schreef Ward Ruyslinck:

Greshoff heeft eens gezegd: ‘museumbezoek is bordeelbezoek, men is alleen gehuwd met het kunstwerk dat men bezit’. Dit zeer subjectieve standpunt verliest het grootste deel van zijn betrekkelijke waarde voor wie op een zonnige namiddag het Museum Plantin-Moretus aan de Antwerpse Vrijdagmarkt binnenwandelt. Het is een individuele ervaring die tot een persoonlijke ‘verhouding’ leidt.

De beschrijving van het museum is grotendeels een overlap van ‘Het Plantijnse huis: rijke erfenis der renaissance’, zijn tekst voor Journal des Voyages in 1965. Maar het slot van zijn tekst, gebaseerd op de schoolplaat die het reclamebureau had toegezonden, is nieuw.

Bekijk de bijgaande plaat even: wat een drukte in zo’n atelier. In werkelijkheid, althans in Plantijns gouden jaren 1568-1576, moet het er nog heel wat drukker zijn toegegaan. Het getuigenis van de Italiaanse geleerde Lodovico Guiccardini, die ten tijde van Plantijn het Antwerpse atelier bezocht en daarover berichtte in een van zijn werken, laat hieromtrent geen twijfel bestaan. [...]

Op de plaat is een hoek van Plantijns atelier afgebeeld. Er wordt koortsachtig gewerkt aan de voorbereiding van een nieuw deel van de *Biblia Polyglotta*.ⁱ In het midden, met de perkamenten registerband onder de arm, staat de meester-drukker, en naast hem bevindt zich Benedictus Arias Montanus, de hofkapelaan van Filips II en Plantijns theologisch adviseur. Frans van Raphelingen, Plantijns schoonzoon en befaamd oriëntalist, neemt eveneens aan de besprekingen deel: hij staat links op de voorgrond, in zijn blauwe pak, en heeft een proefvel in de hand. Links van hem een andere, niet geïdentificeerde medewerker. Links op de achtergrond, aan het tafeltje mengt een bejaarde proeflezer, in wie men gemakkelijk Kiliaan herkent, zich op zijn beurt in het gesprek.ⁱⁱ

Drie persen zijn in bedrijf: ze worden elk bediend door een drukker en een inkter. Op de voorgrond worden de ingeweekte vellen papier door een leerjongen uit de tobbe gehaald. Met behulp van de zandloper op de hoek van de tafel, uiterst rechts, kon de juiste inweektijd worden bepaald.

Boven de deur achter Kiliaan, de Gulden Passer, Plantijns embleem en drukkersmerk [met het devies van Plantin: ‘*Labore et Constantia*’ - ‘Door arbeid en standvastigheid’].

Aan het rek achter de middelste drukpers: een aantal gereedschappen, hoofdzakelijk sleutels voor het regelen en verstellen van de persen.

Van alle hier afgebeelde activiteiten was die van de inkter alleszins niet de minst belangrijke. Door middel van leren inktballen, de zogeheten “tampons”, moest de inkt gelijkmatig over het ingekooide zetsel worden uitgestreken. Een mooie zwartverdeling was, en is nog steeds, een waarborg voor een zuiver en harmonisch

typografisch beeld. De Plantijnse uitgaven waren, dankzij een strenge ambachtelijke traditie en een hoogontwikkelde zin voor esthetiek, voor hun tijd dan ook opvallende voorbeelden van kwaliteitsdrukwerk.

Manuscript Ward Ruyslinck in het Letterenhuis, Antwerpen
Typoscript, opmerkingen en noten Frits de Vries

ⁱ De bijzondere bijbeluitgave, de *Biblia Polyglotta*, werd gedrukt in de Officina Plantiniana tussen 1568 en 1572. Het bevat een synoptische weergave van de Bijbeltekst in vijf talen: Grieks, Latijn, Aramees, Syrisch en Hebreeuws. Het bijzondere van het werk is niet alleen de meertaligheid, maar ook de weergave van de verschillende lettertypes van elk van deze talen. Hiervoor waren in de Officina speciale letters gesneden. Van deze Bijbel – bestaande uit acht delen, waarvan twee delen werden getoond op de Wereldtentoonstelling te Montreal in 1967 – werden ca. 1200 exemplaren op papier gedrukt en dertien op perkament. De opdracht voor het drukken van deze Bijbel kreeg Plantin van koning Filips II. Hij stuurde hiervoor zijn huiskapelaan, de Spaanse theoloog Benedictus Arias Montanus, naar Antwerpen om het project wetenschappelijk te begeleiden. Prins Willem van Oranje schonk in 1575 een exemplaar van deze Bijbel – vanwege de opdracht van koning Filips II ook *Biblia Regia* genoemd – als eerste boek aan de Universiteitsbibliotheek Leiden.

ⁱⁱ Cornelis Kiliaan (geboren als Cornelis van Kiel of Kiele (ca. 1529-1607) was een Zuid-Nederlands taalgeleerde en dichter, die van 1558 tot aan zijn dood verbonden was aan de Officina Plantiniana als proeflezer, corrector en als vertaler. In *De Autotourist* van 1 oktober 1979 is het artikel ‘Kiliaan en het Plantijnse Huis’ van Ruyslinck verschenen, waarin de verdiensten van Kiliaan zijn vermeld, waaronder ‘een uitstekende Nederlandse vertaling van Guiccardini’s *Descrittione di tutti i Paesi Bassi* (Beschryvinghe van alle de Nederlanden...)’.